

Presentació

El present número d'EDUCAR recull un interessant bloc d'articles que justifiquen el nostre títol de portada, «Formar i formar-se a la universitat». Aquest bloc monogràfic està organitzat al voltant de dos grans àmbits d'acció: el de les reflexions i el de les experiències de formació del professorat. El primer reflecteix una perspectiva institucional de la formació i canvi per a la millora docent a la universitat, que es concreta en els articles de Graham Gibbs, Anette Kolmos i Dirk Schneckenberg. Es complementa amb l'experiència de formació inicial del professorat de la Universitat Pompeu Fabra. El segon àmbit d'actuació presenta una visió centrada en la millora personal a partir d'una anàlisi dels factors i algunes estratègies formatives d'autoregulació que incideixen en el desenvolupament professional individual i social. Tots dos blocs es complementen amb el punt de vista dels alumnes en l'article de Josep M. Masjuan.

A partir d'un repàs històric dels intents de millora de l'ensenyament i aprenentatge a la universitat anglesa, Graham Gibbs ofereix una revisió de les millors estratègies institucionals que han tingut impacte en la formació del professorat. El seu article desenvolupa un conjunt de mecanismes de canvi que han suposat èxits significatius en la formació i millora docents: la formació i professionalització dels professors universitaris novells, la inversió i rendibilitat en innovació docent, el reconeixement i la recompensa de l'excel·lència docent, l'operacionalització de la creença de potenciar la investigació docent en els professors, i la planificació estratègica per a la millora de la docència als departaments.

La universitat danesa d'Aalborg ha estat una de les primeres universitats europees a introduir noves formes d'ensenyament centrat en l'estudiant. La seva relativa joventut l'ha eximit del combat amb cultures docents arrelades, cosa que li ha facilitat la seva implementació i el seu desenvolupament. En el seu article, Kolmos no sols explica el model d'Aalborg, sinó que també suggereix estratègies de canvi per facilitar el pas de currículums universitaris tradicionals a currículums basats en la formulació de problemes i projectes.

En última instància, aprofundeix sobre les condicions que motiven els processos de canvi, els canvis en el sistema i els individus i les estratègies *top-down*

o *bottom-up*, les estratègies de canvi en els currículums i la seva relació amb la formació del professorat i la cultura dominant.

En «E-learning transforma l'educació superior», Dirk Schneckenberg toca un tema summament interessant i ho fa de forma crítica. Mostra el paper decisiu que té l'aprenentatge virtual en el procés d'innovació i canvi organitzacional de les universitats centrant-se en els diferents elements que actuen com a potenciadors del canvi.

Els actuals enfocaments de formació del professorat la conceben com un conjunt d'accions de suport i acompanyament al desenvolupament professional del docent a fi d'ajudar-lo a transformar-se personalment i contribuir al canvi de la institució perquè, de forma col·lectiva, s'incideixi en la millora de l'aprenentatge de l'alumnat. L'article «La influència de factors personals, institucionals i contextuals en la trajectòria i el desenvolupament docent dels professors universitaris» analitza de manera exhaustiva els principals elements potenciadors i limitadors del canvi docent.

En la línia d'adoptar estratègies institucionals per a la millora del desenvolupament professional dels seus docents, poques universitats europees escapen a la idea d'oferir una formació inicial al seu professorat. El programa de formació inicial del professorat de la Universitat Pompeu Fabra mostra el desenvolupament d'aquestes formes d'intervenció.

En el mateix ordre d'estratègies de formació i autoregulació professional que incideixen a un nivell més personal, trobem el dossier docent. Pensat com una eina que afavoreix el desenvolupament de professionals reflexius, els dossiers contribueixen a l'anàlisi de la pràctica docent i a l'autoformació del professorat. L'article d'Amparo Fernández March presenta la seva filosofia de base i les característiques metodològiques per a un bon aprenentatge en la construcció d'un dossier docent.

El coneixement docent, d'altra banda, també es veu influït per les tendències epistemològiques, polítiques i socioculturals de la comunitat universitària; és el denominat «coneixement social». L'experiència d'aprenentatge en cooperació que presenta el grup Canvi de Cultura a les Universitats Catalanes (CCUC) a partir dels seminaris anuals d'experts pretén contribuir a la reflexió sobre la docència universitària a partir de la discussió i la reconstrucció social del coneixement.

EDUCAR vol agrair a la doctora Mònica Feixas, del Departament de Pedagogia Aplicada de la Universitat Autònoma de Barcelona, el seu esforç entusiasta per coordinar aquest diàleg entre diversos autors i experiències i, també, per haver facilitat la selecció de textos que aquí es presenten.

Finalment, seguint amb les nostres seccions, a l'apartat de recerca es recull un interessant treball sobre l'absentisme escolar, un fenomen relativament invisible que té, però, una gran importància en el desenvolupament d'una societat sostenible i democràtica.

Presentación

El presente número de EDUCAR recoge un interesante bloque de artículos que justifican nuestro título de portada, «Formar y formarse en la universidad». Dicho bloque monográfico está organizado alrededor de dos grandes ámbitos de acción: el de las reflexiones y el de las experiencias de formación del profesorado. El primero refleja una perspectiva institucional de la formación y el cambio para la mejora docente en la universidad que se concreta en los artículos de Graham Gibbs, Anette Kolmos y Dirk Schneckenberg. Se complementa con la experiencia de formación inicial del profesorado de la Universitat Pompeu Fabra. El segundo ámbito de actuación presenta una visión centrada en la mejora personal a partir de un análisis de los factores y algunas estrategias formativas de autorregulación que inciden en el desarrollo profesional individual y social. Ambos puntos de vista se complementan con el estudio sobre la percepción de los estudiantes sobre su formación en el texto de Josep M. Masjuan.

A partir de un repaso histórico de los intentos de mejora de la enseñanza y aprendizaje en la universidad inglesa, Graham Gibbs ofrece una revisión de las mejores estrategias institucionales que han tenido impacto en la formación del profesorado. Su artículo desarrolla un conjunto de mecanismos de cambio que han supuesto logros significativos en la formación y mejora docentes: la formación y profesionalización de los profesores universitarios noveles, la inversión y rentabilidad en innovación docente, el reconocimiento y la recompensa de la excelencia docente, la operacionalización de la creencia de potenciar la investigación docente en los profesores, y la planificación estratégica para la mejora de la docencia en los departamentos.

La universidad danesa de Aalborg ha sido una de las primeras universidades europeas en introducir nuevas formas de enseñanza centradas en el estudiante. Su relativa juventud le ha eximido del combate con culturas docentes enraizadas, lo que le ha facilitado su implementación y su desarrollo. En su artículo, Kolmos no sólo explica el modelo de Aalborg, sino que también sugiere estrategias de cambio para facilitar el paso de currículos universitarios tradicionales a currículos basados en la formulación de problemas y proyectos.

En última instancia, profundiza sobre las condiciones que motivan los procesos de cambio, los cambios en el sistema y en los individuos y las estrategias *top-down* o *bottom-up*, las estrategias de cambio en los currículos y su relación con la formación del profesorado y la cultura dominante.

En «E-learning transforma la educación superior», Dirk Schneckenberg toca un tema sumamente interesante y lo hace de forma crítica. Muestra el papel decisivo que tiene el aprendizaje virtual en el proceso de innovación y cambio organizacional de las universidades centrándose en los distintos elementos que actúan como potenciadores de dicho cambio.

Los actuales enfoques de formación del profesorado la conciben como un conjunto de acciones de apoyo y acompañamiento al desarrollo profesional del docente con el fin de ayudarle a transformarse personalmente y contribuir al cambio de la institución para que, de forma colectiva, se incida en la mejora del aprendizaje del alumnado. El artículo «La influencia de factores personales, institucionales y contextuales en la trayectoria y el desarrollo docente de los profesores universitarios» analiza de manera exhaustiva los principales elementos potenciadores y limitadores del cambio docente.

En la línea de adoptar estrategias institucionales para la mejora del desarrollo profesional de sus docentes, pocas universidades europeas escapan a la idea de ofrecer una formación inicial a su profesorado. El programa de formación inicial del profesorado de la Universitat Pompeu Fabra muestra el desarrollo de estas formas de intervención.

En el mismo orden de estrategias de formación y autorregulación profesional que inciden a un nivel más personal, encontramos el portafolio docente. Pensado como una herramienta que favorece el desarrollo de profesionales reflexivos, los portafolios contribuyen al análisis de la práctica docente y a la autoformación del profesor. El artículo de Amparo Fernández March presenta su filosofía de base y las características metodológicas para un buen aprendizaje en la construcción de un portafolio docente.

El conocimiento docente, por otra parte, también se ve influido por las tendencias epistemológicas, políticas y socioculturales de la comunidad universitaria; es el denominado «conocimiento social». La experiencia de aprendizaje en cooperación que presenta el grupo Cambio de Cultura en las Universidades Catalanas (CCUC) a partir de los seminarios anuales de expertos pretende contribuir a la reflexión sobre la docencia universitaria a partir de la discusión y reconstrucción social del conocimiento.

EDUCAR quiere agradecer a la doctora Mònica Feixas, del Departament de Pedagogia Aplicada de la Universitat Autònoma de Barcelona, su entusiasta esfuerzo para coordinar este diálogo entre diversos autores y experiencias y, también, por haber facilitado la selección de textos que aquí se presentan.

Por último, siguiendo con nuestras secciones, en el apartado de investigación se recoge un interesante trabajo sobre el absentismo escolar, un fenómeno relativamente invisible que, sin embargo, posee una gran importancia en el desarrollo de una sociedad sostenible y democrática.